

מסע בזמן

מבנים עתיקים ומושחזרים, המייצגים תקופות שונות בתולדות ארץ ישראל, שזורים לאורך שבילים מוקפים חורש וצמחייה טבעית ויוצרים פארק מוזיאוני ארכיאולוגי הלוקח את המטייל למסע מרתק בזמן. דרך הדורות בפארק הכרמל

כתב: נפתלי גדליה, מנהל פארק הכרמל | צילומים באדיבות מוזיאון הכט, אוניברסיטת חיפה

להיהרס, המייצגים תקופות שונות בתולדות ארץ ישראל.

בסוף שנות השבעים נערכו חפירות הצלה מטעם רשות העתיקות ברמת מטרד בהר הנגב. במהלך החפירות נחשפו שרידי יישוב קדומים הכוללים מבני מגורים מהתקופות הכנעניות והישראליות, שהיו צפויים להיהרס עקב תכניות הבנייה של שדה התעופה עובדה.

ברשות הגנים הלאומיים דאז התלבטו רבות בשאלה אם נכון להעתיק מבנים מרמת הנגב וממקומות נוספים, ואם הדבר ימשוך מבקרים למקום, כאשר בכרמל יש עשרות אתרים ארכיאולוגיים שעדיין לא נחפרו. למרות כל הלבטים התקבלה החלטה להעתיק את המבנים ולבנות פארק ארכיאולוגי צמוד לאוניברסיטת חיפה.

העתקות המבנים העתיקים למקומם החדש לוותה בפעולות שימור ושחזור שהביאו את המבנים למצבם המקורי ככל שאפשר. באתר נסללו שבילים להולכי רגל כך שהמבקר יוכל לעקוב מקרוב אחר שיטות הבנייה וחיי היום יום בתקופות השונות. בין המבנים והמתקנים הקיימים במקום אפשר למצוא בתי מגורים, בתי בד ליצירת שמן זית ועוד. ליד כל מבנה קיים שלט המסביר מהיכן הועתק, למה שימש ובאיזו תקופה. נוסף על כך, הועתקו למקום עצי זית עתיקים.

את אתר דרך הדורות מסייעת לתחזק עמותת אלוין (ראו מסגרת). עמותה זו מעסיקה אנשים בעלי מוגבלויות שאליהם צמוד מדריך. חברי העמותה

דרך הדורות - תצוגת מבנים עתיקים בנוף של חורש טבעי ויפה. צילום: פרי הראל

1975. ד"ר הכט היה פעיל ציוני, ממייסדי ממגורות דגון, יועץ פוליטי לראשי ממשלה ופעיל למען אוניברסיטת חיפה. הרעיון שלו היה להקים פארק מוזיאוני שיכלול אלמנטים ממושחזרים, שצפויים

דרך הדורות היא אתר ייחודי המשלב את הטבע הירוק של הכרמל והנוף המרהיב של מפרץ חיפה עם תצוגת מבנים עתיקים. את דרך הדורות הגה ד"ר ראובן הכט בשנת

דרך לתרום לקהילה

אתר דרך הדורות כפי שהוא היום הוא דוגמה ראויה לשיתוף פעולה בין גורמים שונים שהציבור הרחב יוצא נשכר ממנו. תחזוקת האתר השוטפת מבוצעת, מאז 1996, על ידי חניכים בעלי מוגבלויות הפועלים באתר, בליווי מדריך ובהנחיית עובדי פארק הכרמל, במסגרת תכנית שיקום שגובשה על ידי אלון ישראל בשיתוף עם הנהלת מוזיאון הכט ואוניברסיטת חיפה, הנהלת פארק הכרמל ורשות הטבע והגנים, והנהלת קרן הכט, המממנת את השיקום.

פרויקט זה הוא בעל חשיבות רבה לתהליך השיקום של החניכים המשתתפים בו, ובאמצעותו הם לומדים דפוסי עבודה, אחריות, תהליכי עבודה ויחסי עבודה. תודות לשיתוף פעולה נכלא זה בין הגורמים שצוינו, החניכים, הציבור הרחב והאתר יוצאים נשכרים. למרות המספר הרב של המבקרים הפוקדים אותו, הן במהלך השבוע, בעת שמבקרים בו תלמידי בתי ספר, בדרך כלל במסגרת שיעורי של"ח, והן בסופי שבוע, בעת שמבקרים בו חובבי הטבע, הוא מטופח ושמור להפליא. בהתאם לעקרונותיו של היוזם ד"ר הכט, האתר (כמו מוזיאון הכט שבאוניברסיטה) פתוח למבקרים ללא כל תשלום.

מרכז הלימוד של מוזיאון הכט הכין פעילות מיוחדת בשם "צפנת פענח - חפשו את המטמון במוזיאון הכט ובדרך הדורות", המיועדת לתלמידים ולמשפחות, ומשלבת למידה ויצירה הן במוזיאון הכט שבאוניברסיטה והן באתר "דרך הדורות".

בית ישראלי מרמת מטרד בהר הנגב. צילום: פרי הראל

אסמים לאחסון תבואה מהנגב. צילום: פרי הראל

הזכרה בדרך הדורות. צילום: עינת עמבר-ערמון

מבנה מגורים וקבורה מרמת מטרד (הר הנגב) - מהתקופה הכנענית (הברונזה) התיכונה א', 2,000-2,200 לפני הספירה. המבנה מורכב מחצר מעוגלת, המשותפת לכמה חדרי מגורים מעוגלים, וממתקני מלאכה הסדורים סביבה. בשלב מסוים בתולדות המבנה הפכו שני חדרי מגורים לטומולי (מלטינית: טומולוס = גל אבנים). קברי הטומולי בהר הנגב עשויים תיבה, שרצפתה וקירותיה בנויים מלוחות אבן שטוחים ובתוכה הונח המת כשהוא מכווץ. את התיבה כיסו בלוחות אבן, ומעליה ומסביבה ערמו גל אבנים ועפר.

דואגים לניקיון המקום, לניכוש עשבים, לטיפול בתחזוקת השבילים והמבנים העתיקים ועוד. סיור בדרך הדורות ייקח אתכם למסע מרתק אחורה בזמן.

תחנות בזמן

מבנה מגורים - מהתקופה הכנענית (ברונזה) הקדומה. במרכז המבנה חדר מעוגל ששימש למגורים. מסביבו מתקנים שונים ששימשו למלאכות הבית כמו כתישת מזון, בישול ומחסנים לכלי עבודה. המבנה עשוי מסד אבן וחלקו העליון שלא השתמר, היה עשוי כנראה, יריעות בד ועור. לקירו שימשו ענפי עצים.

לטיול יצאנו

איך מגיעים? לבאים בתחבורה ציבורית - יש לנסוע לתחנה הסופית באוניברסיטת חיפה. ליד המקום שבו האוטובוסים מסתובבים קיים שלט המכוון לתחילת השביל לכיוון מזרח. לבאים בתחבורה פרטית - לאחר הפנייה מכביש 672 פונים לחורשת ה-40 ולאחר כ-200 מטר יש חניה וממנה יוצא השביל לכיוון האוניברסיטה, שילוט הכוונה קיים. אם אתם כבר בסביבה: אפשר לשלב את הביקור במקום עם ביקור במוזיאון הכט באוניברסיטת חיפה. לאלו שרוצים להמשיך ולטייל יש כמה מסלולי טיול נוספים כמו חורשת ה-40, חי בר כרמל, נחל כלח וגלים ועוד.

בתי בד מחורבת קסטרא. צילום: פרי הראל

העיקרי של הבית ושימש חדר שינה. ואילו בחדרים הצדדיים וכן בחצרות שמסביב לבית עשו מלאכות שונות הקשורות בטיפול בתוצרת החקלאית: כתישה, אפייה, בישול, אריגה, טוויה, אגירה וכדומה.

חוזה חקלאית מרמת מטרד (הר הנגב) - מהתקופה הישראלית (הברזל), 900-1,000 לפני הספירה. בית החווה והמבנים הצמודים אליה הועברו לדרך הדורות מאתר שדה התעופה של רמת מטרד שבהר הנגב. החווה כוללת כמה מבנים צמודים שהתגלו בחפירות משני צדי ואדי ברמת מטרד.

אסמים לאחסון תבואה ממצודה ישראלית בנגב - התקופה הישראלית (הברזל), 700-800 לפני הספירה. בנגב, סמוך לצומת דרכים חשוב, נחשפו מצודות אחדות, שנבנו זו על גבי זו במרוצת התקופה הישראלית (1,000-600 לפני הספירה). ארבעת האסמים שהועברו לאתר דרך הדורות, נמצאו מחוץ למצודה שנבנתה בימי עוזיהו (המאה השמינית לפני הספירה).

מבני מגורים בתחום החווה החקלאית ברמת מטרד (הר הנגב) - מהתקופה הישראלית (הברזל), 900-1,000 לפני הספירה בקירוב. בית המגורים מורכב משני חדרים ובחזיתו חצר. בחצר מתקן מעוגל הצמוד לקירות הבית, ששימש כנראה אזור בישול. מדרום, בחלקו האחורי של הבית, צמודים לקיר שני מתקנים ששימשו בית מלאכה או מחסן לכלי עבודה. מסד הבית בנוי אבן, חלקיו העליונים היו כנראה עשויים יריעות בד ועור וכתקרה שימשו ענפי עצים.

בתי בד מחורבת קסטרא - התקופה הביזנטית, מאות רביעית-שביעית לספירה. חורבת קסטרא, במבואות הדרומיים של חיפה, נמצאת על התוואי המתוכנן של מנהרת הכרמל. משום כך ערכה רשות העתיקות באתר חפירות הצלה, בשנים 1993-1997. באתר נתגלתה עיר מהתקופה הרומית-ביזנטית, שכלכלתה התבססה על ייצור יין ושמן זית בכמויות גדולות, כפי שמעידים שבעה בתי בד ו-11 גתות. בשנת 1997 הועברו לאתר שני בתי בד מרשימים

בית ישראלי מרמת מטרד (הר הנגב) - התקופה הישראלית (הברזל), 900-1,000 לפני הספירה. בית מטיפוס "בית ארבעת המרחבים" שנבנה בתקופת המקרא בכל רחבי הארץ. המרחב האמצעי הוא חצר מרכזית פתוחה, שממנה נכנסו לשני מרחבים צדדיים ואל מרחב אחורי רחבי. המרחב האחורי היה כנראה החדר

מבני מגורים בתחום החווה החקלאית ברמת מטרד. צילום: פרי הראל

ביופיים ובמידותיהם, ששימשו להפקת שמן: מתקן הריסוק המורכב מאגן ומאבן ריסוק, ומתקן כבישה מסוג מכבש קורה ומשקולות. מתקן הכבישה הופעל על ידי סיבוב הכננת. עם סיבוב הכננת החבל מתקצר ומתלפף, המשקולות מתרוממות והקורה יורדת. נוצר לחץ על הזיתים המרוסקים שבעקלים, ונוזל הפרי, שהכיל חומרים יבשים, מים ושמן, נאגר בבור האיסוף. מים חמים, שהוזרמו לבור האיסוף, זירזו את הצפת השמן על פני המים. שמן זה נאסף בעזרת כלים.